

ТЕКСТ И ПРИЗНАЦИ НА ТЕКСТА

ТЕКСТЪТ

Текстът е основна единица на общуването. Той съдържа информация, която е изградена от свързани по смисъл изречения. Отношението между езиковото изграждане и смисъла на един текст е в органична връзка с комуникативния акт, в който текстът се поражда и в който говорещият цели да постигне определено въздействие върху слушащия.

Характерен признак на текста е неговата цялост и завършеност.

Смисълът на текста се обединява от **темата**, която се явява основна в неговото съдържание. Темата на един текст се открива по онези думи и словосъчетания, с които се назовават най-важните факти от информацията. Тези думи се наричат ключови думи. Темата се разгръща постепенно, като в повечето случаи текстът може да се разчлени на отделни смислови части. Във всяка от тях се разработва отделна страна от темата, която можем да наречем подтема или микротема. Смисловите части са основните структурни елементи на текста, като най-често те се оформят в абзаци. Изреченията, които изграждат една смислова част, са тясно свързани помежду си по съдържание.

Идея на текста - Общ извод, прокаран със средствата на художествената реч, който произтича от осмисляне на жизнените явления, изобразени в литературното произведение. Общуването на хората чрез езика е речево общуване. За да разберем как протича то, трябва да знаем:

- кои са участниците (автор и получател)
- коя е темата на текста (за какво се говори или пише)
- с каква цел се говори или пише
- при какви условия (обстоятелства) се общува (кога, къде, как, с или без посредник, устно или писмено, пряко или непряко)

Това са елементите на речевата ситуация.

Запомнете: В текста всички езикови средства трябва да се свързват помежду си по правилата на езика.

Едновременно с правилата на езика трябва да действат и правилата на текста, изискващи употребата на езикови средства, които да означат:

- основната тема на общуването
- информация за основния предмет по темата

НАЧИНИ НА СВЪРЗВАНЕ НА ТЕКСТА

Освен чрез темата смисловото единство на текста се постига чрез различни по характер езикови средства:

- **лексикални:** думи и словосъчетания
- **морфологични:** употреба на различни граматични форми (лице, число, време, род, членуване)
- **синтактични:** различни начини за построяване на изреченията

Лексикални средства за свързване:

- чрез повторени ключови думи
- чрез думи или словосъчетания, които са синоними
- чрез замяна на употребените вече думи с местоимения
- чрез замяна на дума от предходното изречение с показателно местоимение плюс употребената вече дума или неин синоним

Морфологични и синтактични средства за свързване:

чрез изпускане: когато в последователни изречения се говори за един и същи факт, думата, с която е назован, може да се изпусне в някои от следващите изречения (*Музикантите изнесоха концерт. Направиха невероятно шоу.*)

- **чрез членуване:** съществително (или съществително, придружено от прилагателно), с което за пръв път се назовава даден факт, в следващите изречения приема членувана форма (*В стаята влезе човек. Изведнъж човекът се запъти към прозореца.*)
- **чрез глаголното време.**

През 1497 година екипажът на адмиралския кораб, командван от Васко да Гама, потегля от пристанището на Лисабон. Пътят на моряците, които търсят коридор към желаната Индия, сочи на юг, покрай западните брегове на Африка.

Първата спирка на португалците е в Залива на овчарите. Срещата им с местното население завършва със стрелба. Малко по-късно, плавайки покрай брега, моряците

откриват високия каменен стълб, издигнат от Бартоломео Диас. С него е означено крайното място, до което Диас е стигнал отвъд нос Добра надежда и се е върнал обратно. По-нататък флотата заобикаля Африка и плава в пролива между африканския бряг и Мадагаскар. Не след дълго вляво от пътя ѝ се появява голяма река - Замбези, на югоизточния бряг на континента. Верноподаниците на португалския крал отново са принудени да забавят плаването си - по бреговете на Мозамбик между тях и маврите се води жестока битка.

Оцелелите моряци продължават на север и срещат владетеля на Мелинда – арабско пристанище на африканския бряг. За тяхно щастие Ахмед Маджид в този момент също воюва с маврите и става съюзник на вече уморените търсачи на Индия. Вождът на Мелинда помага на екипажа да поеме в правилна посока. Най-после верният път към Индия се открива пред смелите мореплаватели.

ВИДОВЕ ТЕКСТ

Свързаността и завършеността на текста са неговите най-характерни признаци, н всеки текст придобива специфичния си облик **в зависимост от целта на общуването.**

Текст описание: цели да характеризира предмет, явление, като представи неговите свойства, признаци, качества. Описанието предполага изброяване на признаци, тяхната конкретизация, често картината се детайлизира. В зависимост от целите и условията на общуването описанията могат да бъдат:

- **Научни:** представят научни знания за предмети и явления. Използват се думи с пряко значение и термини; предпочитат се съобщителни изречения. Срещаме ги в учебниците по история, природознание.
- **Битови:** представят признаци на предмети във връзка с всекидневното общуване. Използват се думи и изрази от всекидневното общуване, всички видове изречения.
- **Художествени:** ярки и образни са; чрез тях се въздейства върху чувствата и въображението на читателя. Използват се думи и изрази с преносно значение.

Текст повествование: цели да представи последователни действия, промени в ситуацията или предмета, за който се говори. Текстът може да се построи и без да се спазва хронологичната последователност на действията. В началото обикновено се въвежда във времето и мястото на действието, запознаване с вършителите. Ситуацията е динамична и повествованието отразява промените ѝ.

Текст разсъждение: цели да се характеризират предмети и явления в техните причинно-следствени връзки и отношения. Разсъждението може да бъде по различни проблеми: научни, литературни. Текстът разсъждение има следната постройка:

- **увод** - запознаване с темата, предмета на текста, с целта на автора;
- **теза** - основно твърдение, свързано с темата, която се защитава;
- **аргументация** - обосноваване на тезата;
- **заключение** - оформяне на извод-обобщение.

Видове текстове според сферата на общуване:

- **Разговорни** - предназначени за битовата сфера на общуване. В тях се използват: разговорни думи и изрази (*викам, я, пък*); по-често подбудителни, въпросителни и възклицателни изречения; думи и изрази, разкриващи отношението на говорещия към темата и събеседника (*Прав си!; Ти как мислиш?*); използват се по-често диалогична и устна форма на общуване, обръщения.
- **Научни текстове** - предназначени за научната сфера на общуване. Употребяват се термини; преобладават съобщителни изречения; срещат се въпросителни изречения /реторични въпроси/; използват се различни изречения по състав; преобладават глаголи в сегашно време.
- **Официално-делови текстове** - предназначени за официално-делова сфера на общуване. В повечето случаи са документи: указания, наредби, съобщения, молби, покани и др. Те се съставят по установен образец. Най-често са в писмена форма. Думите са употребени в прякото си значение. Използват се специфични термини - клишета (*член, правилник, права*).
- **Художествени текстове** - предназначени за естетическата сфера на общуване. В тях чрез езика се изграждат художествени образи, които въздействат на мисълта, чувствата и въображението на читателя. Употребяват се експресивни езикови средства, чрез които се постига образност и емоционалност.

- **Публицистични текстове** - предназначени за общественно-политическата сфера на общуване. В тях се употребяват езикови средства, използвани от различни сфери на общуване. Съобщителната функция се осъществява най-често с помощта на неутрална лексика. Експресивната лексика, синтактичния паралелизъм, реторичните въпроси са предпочитани средства в текстовете, в които преобладава експресивна функция